

מאימתי פרק ראשון תענית

ח.

תורה אור השלם

1. אם קנה הפרק והוא לא פנים קלקל ויחליט יגבר ויתרון הכשיר חקבמה: קהלת י
2. אם ישך הנהש בלוא לחש ואין יתרון לבעל קהלת י אי קהלת י
3. גידי עליו רעו מקנה אף על עולה:
4. על פנים פשה אור יצו עליה במפגע:
5. איוב לו לב ואתה אל תתפלל בעד הקים הזה ואל תשא בעדם רנה ותפלה ואל תפגע בי כי אני שם אעמך אתי: יחמייה ו טו
6. נשא לבבנו אל פנים אל אל בשמים:
7. איכה ג א ותפתחוהו בפינים ובלשונם יקבולו לו: תהלים עח לו
8. והוא רחום יכפר עון ולא ישחת ודורבן להשיב אפו ולא יעיר כל חמתו: תהלים עח לח
9. אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף: תהלים פה י
10. מי יודע עו אפר וביראתך עברתך: תהלים צ א
11. פגעת את שש ועשה צדק בדרך יצורך וזן אתה קצפת ונחמתי בהם עולם ונשע:
12. ישיעו סו ד ותרה אף יי בכם וצער את השמים ולא יקרה מטר ויגדמו לא תתן את ברכתך ואברך את הים: תהלים עח לח
13. ותבנה אשר יי נתן לבכם: דברים יא ז

רבינו גרשום

והוא לא פנים קלקל. שלא הראה פנים במשנה, קלקל בהלמוד. והוא לא פנים שאין רבו מסביר לו פנים, רבה עליו רעים לחיות את רבו שיסביר לו פנים. משתכן. הלמוד. לחיש לחישות. שודיעין להתפלל ואין מתפללין. מקנה. שמינס דעתו, אף על עולה, מעלה כעס על העולם. ומעלין אותו. מספיקין אותו מן העולם. מה הנאה לו. שאתה נושך ואיך אוכל. כאן ביחוד. נשא לבבנו. כאן בצבור. ופתוחו בפינים. מצדיקים עליו מלמעלה. כדכתיב וסביבו נשעה מאד.

אם ראית דור שהשמים משתכין עליו בנחישות מלהוריד גשם עליו ובו, מכלן מוכיח ר"מ דהא דלמרי' צצצא צתרה (דף יט: ושם) אין עומנין צסלעים מ"ט משום דמשתכי ליה לקדירה ר"ל לקדירה לאו דוקא לקדירה וצנע"ו אורמתי"ר והא דלמרי' למכלל שזקקתיה דהכי נמי קאמר (שבת דף יט:): האי קדירה חייטה שרי ואין לפרש כפרש"י שפי' הסם משתכי משזרים הקדירה דל"כ מלי קאמר הכא שהשמים משתכין (י) ר"ל כ"ש אם משנתו סדורה לו מעיקרא כי הא דריש לקיש הוה מסדר מתני' ארבעין זמנין כנגד מ' יום שניתנה תורה ועייל לקמיה דר' יוחנן רב אדרא בר אבהו מסדר מתני' עשרין וארבע זמנין כנגד תורה נביאים וכתובים ועייל לקמיה דרבא אמר אם ראית תלמיד שלמדו קשה עליו כברזל בשביל רבו שאינו מסביר לו פנים שנאמר והוא לא פנים קלקל מאי תקנתיה ירבה עליו רעים שנאמר וחילים יגבר ויתרון הכמה כ"ש אם הוכשרו מעשיו בפני רבו מעיקרא ואמר ר' אמי מאי דכתיב ² אם ישוך הנחש בלא לחש ואין יתרון לבעל הלשון אם ראית דור שהשמים משתכין (6) בנחישות מלהוריד מל וממר בשביל לוחשי לחישות שאין בדור מאי תקנתן ילכו אצל מי שיודע ללחוש דכתיב ³ יגיד עליו רעו ואין יתרון לבעל הלשון ומי שאפשר לו ללחוש ואינו לוחש מה הנאה יש לו ואם לחש ולא נענה מאי תקנתיה ילך אצל חסיד שבדור וירבה עליו בתפלה שנאמר ⁴ ויצו עליה במפגיע ⁶ ואין פגיעה אלא תפלה שנאמר ⁵ ואתה אל תתפלל בעד העם הזה ואל תשא בעדם רנה ותפלה ואל תפגע בי ואם לחש ועלתה בידו ומגיס דעתו עליו מביא אף לעולם שנאמר ³ מקנה אף על עולה רבא אמר שני ת"ח שיושבין בעיר אחת ואין נוחין זה לזה בהלכה מתקנאין באף ומעלין אותו שנאמר מקנה אף על עולה ⁶ אמר ר"ל מאי דכתיב אם ישוך הנחש בלא לחש ואין יתרון לבעל הלשון לעתיד לבא מתקבצות ובאות כל החיות אצל הנחש ואומרים לו ארי דורס ואוכל זאב טורף ואוכל אתה מה הנאה יש לך אמר להם ואין יתרון לבעל הלשון אמר רבי אמי אין תפלתו של אדם נשמעת אלא אם כן משים נפשו בכפו שנאמר ⁶ נשא לבבנו אל כפים ^א [איני והא] אוקים שמואל אמורא עליה ודרש ⁷ ויפתוהו בפינים ובלשונם יכזבו לו ולכם לא נכון עמו ולא נאמנו כבריתו ואף על פי כן ⁸ והוא רחום יכפר עון וגו' ⁹ לא קשיא כאן ביחוד כאן בצבור אמר ר' אמי אין גשמים יורדין אלא בשביל בעלי אמנה מניין מחולדה וצדק משמים נשקף וא"ר אמי בא וראה כמה גדולים בעלי אמנה מניין מחולדה ובור ומה המאמין בחולדה ובור כך המאמין בהקב"ה עאכ"ו אמר רבי יוחנן כל המצדיק את עצמו מלמטה מצדיקין עליו הרין מלמעלה שנאמר אמת מארץ תצמח ועצם משמים נשקף ובריתך עברתך ריש לקיש אמר מהכא ¹¹ פגעת את שש ועושה צדק בדרכיך וזכורך הן אתה קצפת ונחמתי בהם עולם ונשע אמר ריב"ל כל השמח ביסורין שבאין עליו מביא ישועה לעולם שנאמר בהם עולם ונשע אמר ריש לקיש מאי דכתיב ¹² ועצר את השמים בשעה שהשמים נעצרין מלהוריד ⁶ (מל וממר) דומה לאשה שמחבלת ואינה יולדת והיינו דאמר ריש לקיש משום בר קפרא נאמרה עצירה בגשמים ונאמרה עצירה באשה נאמרה

שלמדו קשה עליו כברזל בשביל משנתו שאינה סדורה עליו שנאמר והוא לא פנים קלקל מאי תקנתיה ירבה בשיבה שנאמר וחילים יגבר ויתרון הכשיר חכמה כ"ש אם משנתו סדורה לו מעיקרא כי הא דריש לקיש הוה מסדר מתני' ארבעין זמנין כנגד מ' יום שניתנה תורה ועייל לקמיה דר' יוחנן רב אדרא בר אבהו מסדר מתני' עשרין וארבע זמנין כנגד תורה נביאים וכתובים ועייל לקמיה דרבא אמר אם ראית תלמיד שלמדו קשה עליו כברזל בשביל רבו שאינו מסביר לו פנים שנאמר והוא לא פנים קלקל מאי תקנתיה ירבה עליו רעים שנאמר וחילים יגבר ויתרון הכשיר חכמה כ"ש אם הוכשרו מעשיו בפני רבו מעיקרא ואמר ר' אמי מאי דכתיב ² אם ישוך הנחש בלא לחש ואין יתרון לבעל הלשון אם ראית דור שהשמים משתכין (6) בנחישות מלהוריד מל וממר בשביל לוחשי לחישות שאין בדור מאי תקנתן ילכו אצל מי שיודע ללחוש דכתיב ³ יגיד עליו רעו ואין יתרון לבעל הלשון ומי שאפשר לו ללחוש ואינו לוחש מה הנאה יש לו ואם לחש ולא נענה מאי תקנתיה ילך אצל חסיד שבדור וירבה עליו בתפלה שנאמר ⁴ ויצו עליה במפגיע ⁶ ואין פגיעה אלא תפלה שנאמר ⁵ ואתה אל תתפלל בעד העם הזה ואל תשא בעדם רנה ותפלה ואל תפגע בי ואם לחש ועלתה בידו ומגיס דעתו עליו מביא אף לעולם שנאמר ³ מקנה אף על עולה רבא אמר שני ת"ח שיושבין בעיר אחת ואין נוחין זה לזה בהלכה מתקנאין באף ומעלין אותו שנאמר מקנה אף על עולה ⁶ אמר ר"ל מאי דכתיב אם ישוך הנחש בלא לחש ואין יתרון לבעל הלשון לעתיד לבא מתקבצות ובאות כל החיות אצל הנחש ואומרים לו ארי דורס ואוכל זאב טורף ואוכל אתה מה הנאה יש לך אמר להם ואין יתרון לבעל הלשון אמר רבי אמי אין תפלתו של אדם נשמעת אלא אם כן משים נפשו בכפו שנאמר ⁶ נשא לבבנו אל כפים ^א [איני והא] אוקים שמואל אמורא עליה ודרש ⁷ ויפתוהו בפינים ובלשונם יכזבו לו ולכם לא נכון עמו ולא נאמנו כבריתו ואף על פי כן ⁸ והוא רחום יכפר עון וגו' ⁹ לא קשיא כאן ביחוד כאן בצבור אמר ר' אמי אין גשמים יורדין אלא בשביל בעלי אמנה מניין מחולדה וצדק משמים נשקף וא"ר אמי בא וראה כמה גדולים בעלי אמנה מניין מחולדה ובור ומה המאמין בחולדה ובור כך המאמין בהקב"ה עאכ"ו אמר רבי יוחנן כל המצדיק את עצמו מלמטה מצדיקין עליו הרין מלמעלה שנאמר אמת מארץ תצמח ועצם משמים נשקף ובריתך עברתך ריש לקיש אמר מהכא ¹¹ פגעת את שש ועושה צדק בדרכיך וזכורך הן אתה קצפת ונחמתי בהם עולם ונשע אמר ריב"ל כל השמח ביסורין שבאין עליו מביא ישועה לעולם שנאמר בהם עולם ונשע אמר ריש לקיש מאי דכתיב ¹² ועצר את השמים בשעה שהשמים נעצרין מלהוריד ⁶ (מל וממר) דומה לאשה שמחבלת ואינה יולדת והיינו דאמר ריש לקיש משום בר קפרא נאמרה עצירה בגשמים ונאמרה עצירה באשה נאמרה

(6) [נעלו: וט"ז], (8) מרין טו: (9) גי רש"ל, (10) אגשלתו ט"ס קסב (11) קשין אהדי לא קשאו כלן צמיד וכי וכו' צע"י ממנה אין טורף להגתה רש"ל עגל צמקן איה ובלא, (12) [צילקוט אגשלתו], (1) [צ"ל מלהוריד], (1) [מלמס א ב],

הגהות הב"ח

(6) גפ' דור שהשמים משתכין עליו כנחש מלהוריד לו לחשות כנחש בארות הדור מאל: (7) רש"י ד"ה שלמדו כו' משמע קלף והוא לא פנים קלקל שאינו יודע: (8) ד"ה ולן כו' מנפלו הקב"ה ביום (אלל נחש) תאמר: וכו' ס"א אינו וגנינא שפניו צ"ל מביאין: (9) ד"ה ואעפ"י כו' ממותו בכפו מבהורן הס"ד: ר"ב כלומר עס כפוי: (10) ד"ה מחולדה כו' מעשה בצבור אחד. ר"ב ע"י צנורן ערך חלד מנצל המעשה פלריכות: (11) תוב' ד"ה אם כו' קאמר הכל שהשמים משתכין שאין ריב"ל שהשמים:

לעיו רש"י

הודיעל"א [נדרויל"א]. חלודה.

רבינו חננאל

תלמיד שלמדו קשה עליו, מפני שאין רבו מסביר לו פנים, כהלכה אם ראית הגשמים נעצרין ומתכסי, שאין ברור לוחש לחישות כראוי כו'. אין הגשמים יורדין אלא בשביל בעלי אמנה שנאמר אמת מארץ תצמח. א"ר יוחנן כל המצדיק עצמו מלמטה, ומחזיק דרך החסידות, אפילו מעט אם טיה מודיקין עליו מלמעלה ולוקחין הרין ממנו, שנאמר אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף, ועוד מהכא, וכיראתך עברתך, לפי דקדוקן ביראתך כו'. מודיקין עליו בצבורן, ועוד מהכא, בדרכיך יסוריו, כפי דרכך מוכיחין אותך מלמעלה, אמר ר' יהושע בן לוי כל ששמח ביסורין הבאין עליו מביא ישועה לעולם שנאמר הן אתה קצפת ונחמתי בהם עולם ונשע. הן קצפת והכית אחרת בשביל חסאמיתו שחטאנו, מכי בהן, כלומר הודיעו, כי הכאה זו בשביל עונותינו היא עולם ונושע, ראה זו להיות (תשובה) [שינוה] לעולם, אמר רבי שמעון בן לקיש נאמרה עצירה ולידה ופקיה באשה, וכנגדן ברקיע ובארץ.

משונה ואמר לה כך וכך היה המעשה: המאמין צדקו הוא. שמשו עדי צניו לצין צניו על אחת כמה וכמה: המאמין עלמו. שמכשיר ומקטט מעשיו: מאמין עליו. מדקדקין עמו אפילו כחוט השערה יותר משאליו מקלקל מעשיו כדי למרק עונותיו: שנאמר אמת מארץ תצמח. אז לדק משמים נשקף לדקה אין כתיב כאן אלא לדק דמשמע דין: וכיראתך עברתך. על מי שהוא ירא חוקך אתה מחזיק עברתך כדי למרק עונותיו. ופשת הנמקא מי יודע עו אפך מי יודע עו וכח למנוא אותו לנוס מפניך ציום אפך וכיראתך עברתך כשם שאתה יראוי ומפחד כך יש להתיירא ולהתפחד מעברתך: פגעת אם שש ועושה לדק. זמי ששמח ועושה לדק שהן העושים כך בדרכיך יסוריון אתה פוגע בו אם חוטא כלום כמו ויפגע בו וימת'. קרף הכי הוא פגעת את שש ועושה לדק והן העושים כך בדרכיך יסוריון צלותם דרכים שאתה מייסכן ביסורין יסוריון לטובה ואומרים הן אתה קצפת בשביל שחטאנו צהם עולם ונושע בשבילם נושע לעולם הצא: שחוטא. כמו חצלי יולדה. אף השמים עושין כן וקשה לעולם ועל חטא הוא: נאמרה